

प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद
लुइटेल्
शोधनिर्देशक

कुञ्जिनी खण्डकाव्यमा स्वच्छन्दतावाद

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली
केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

नवराज नेम्वाङ्ग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७३

शोधनिर्देशकको मतव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री नवराज नेम्वाङ्गले कुब्जिनी खण्डकाव्यमा स्वच्छन्दतावाद शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार गर्नुभएको हो । प्रस्तुत शोधकार्यको मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७३/११/२८

.....
प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल्

(शोधनिर्देशक)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७३

स्वीकृतिपत्र

१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम
(विभागीय प्रमुख)

.....

२. प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेल
.....
(शोधनिर्देशक)

३. प्रा.डा. कृष्णप्रसाद घिमिरे
(बाह्य परीक्षक)

.....

मिति: २०७३/१२/०१

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत कुञ्जिनी खण्डकाव्यमा स्वच्छन्दतावाद शीर्षकको शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु प्रा.डा. खगेन्द्रप्रसाद लुइटेलज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हो । शिक्षण तथा विविध व्यवहारिक कार्यको व्यस्तता हुँदाहुँदै पनि मलाई आफ्नो अमूल्य समय दिई शोध कार्यमा अभिप्रेरित गर्नुका साथै सचेत र सजग गराउँदै निरन्तरता प्रदान गरी प्रस्तुत शोधपत्रलाई यस रूपमा ल्याउन समुचित मार्ग निर्देशन गरिदिनु हुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरुप्रति सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोध शीर्षकमा अध्ययन गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोध लेख्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम तथा नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयारीका क्रममा सामग्री सङ्कलनमा सहयोग गर्ने त्रिभुवन विश्वविद्यालय, केन्द्रीय पुस्तकालय तथा कर्मचारी वर्गहरूप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

मेरो अध्ययनको यो क्षणसम्म पनि सदैव प्रेरित गर्ने तथा आर्थिक सेवा पुऱ्याउनु हुने मेरा बाबु नरेश कुमार नेम्वाङ्ग, आमा नैनकुमारी नेम्वाङ्ग र भाइ शम्भुराज नेम्वाङ्ग र बहिनी पवित्रा नेम्वाङ्गप्रति ऋणी छु । त्यसैगरी अध्ययनको क्रममा हार्दिक सहयोग गर्नुहुने मेरा साथीहरू संगीता आडदेम्बे, टेबहादुर राई, डीकवहादुर राई र पदम राईप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । अन्त्यमा आफ्नो व्यस्तता हुँदाहुँदै पनि लगनशीलतापूर्वक शोधकार्यलाई छिटो छरितो शुद्ध एवम् स्पष्टताका साथ टड्कण गरी सहयोग गर्नु हुने सुभाष खत्रीप्रति हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर समक्ष पेश गर्दछु ।

शोधार्थी

मिति : २०७३।१।३०

नवराज नेम्वाङ्ग

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष

क्रमाङ्क : २१९

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

विषयसूची

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय

१.१ विषयपरिचय	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ शोधको उद्देश्य	३
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.५ शोधको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता	६
१.६ अध्ययनको क्षेत्र र सीमा	६
१.७ सामग्री सङ्कलन विधि	७
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	७

दोस्रो परिच्छेद

कवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाको परिचय

२.१ जन्म तथा नामकरण	८
२.२ वंशानुगत पृष्ठभूमि	८
२.३ शिक्षादीक्षा	९
२.४ बाल्यकाल र पारिवारिक वातावरण	११
२.५ सामाजिक-राजनीतिक सक्रियता	१२
२.६ साहित्यिक व्यक्तित्व	१५
२.७ देहावसान मरणोपरान्तका सम्झना एवम् सम्मान	१७

तेस्रो परिच्छेद

स्वच्छन्दताको सैद्धान्तिक मान्यता

३.१ विषय प्रवेश	२०
३.२ स्वच्छन्दतावादको पृष्ठभूमि	२१
३.३ स्वच्छन्दतावादको परिचय	२३
३.४ स्वच्छन्दतावादको दार्शनिक धरातल	२६
३.५ स्वच्छन्दतावादको विकास	२७

३.६ साहित्यमा प्रयोग	२९
३.७ स्वच्छन्दतावादको सैद्धान्तिक मान्यता	३१
३.७.१ वैयक्तिकता	३१
३.७.२ काल्पनिकता	३२
३.७.३ प्रकृति चित्रण	३३
३.७.४ सौन्दर्यात्मकता	३३
३.७.५ सरलता तथा सहजता	३४
३.७.६ मानवतावाद	३५
३.७.७ विद्रोहात्मकता	३६
३.७.८ भावुकता	३६
३.७.९ रहस्यात्मकता/आस्तिकता	३७
३.७.१० अतीतातोन्मुखता तथा ग्रामीण समाजप्रति चासो	३८
३.७.११ अलङ्कार र प्रतीक	३८
३.८ नेपाली साहित्यमा स्वच्छन्दतावादको प्रयोग	३९

चौथो परिच्छेद

कुञ्जिनी खण्डकाव्यमा प्रयुक्त स्वच्छन्दतावादी मान्यता

४.१ पृष्ठभूमि	४१
४.२ कुञ्जिनी खण्डकाव्यमा स्वच्छन्दतावादी मान्यताहरू	४१
४.२.१ वैयक्तिकता	४१
४.२.२ काल्पनिकता	४३
४.२.३ प्रकृतिप्रेम	४५
४.२.४ सौन्दर्यात्मकता	४७
४.२.५ सरल तथा सहजता	४९
४.२.६ मानवतावाद	५०
४.२.७ विद्रोहात्मकता	५१
४.२.८ भावुकता	५३
४.२.९ आस्तिकता/रहस्यात्मकता	५४
४.२.१० अतीतोन्मुखता तथा ग्रामीण समाजप्रति चासो	५४

४.२.१० अलङ्कार र प्रतीक	५५
४.३ निष्कर्ष	५७

पाँचौं परिच्छेद
सारांश तथा निष्कर्ष

५.१ विषय परिचय	५९
५.२ सारांश	५९
५.३ निष्कर्ष	६०
सन्दर्भ सामग्री सूची	६४